

2) หมวดที่เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม ได้แก่ เนื้อหาที่ว่าด้วย พืช สัตว์ โลกที่เราอาศัยอยู่ประกอบด้วย ดิน หิน แร่ น้ำ อากาศ แรงธรรมชาติ เครื่องกลผ่อนแรง พลังงาน ความร้อน แสง เสียง และแม่เหล็กไฟฟ้า การรู้จักใช้สารเคมี วิธีเก็บรักษา วิธีป้องกันอันตรายและป้องกันมลพิษ รวมทั้งเรื่องราวที่ห่างไกลออกไปในจักรวาลและอวกาศ

3) หมวดที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ เนื้อหาที่ว่าด้วย ชีวิตในบ้าน ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน อาชีพการทำมาหากิน ทรัพยากรธรรมชาติและ การอนุรักษ์ กำไรนับถือศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี จริยธรรมคุณธรรม ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ รวมทั้งการเมืองการปกครองและเรื่องราวที่น่าสนใจของประเทศเพื่อนบ้าน

สำหรับเนื้อหาในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตได้จัดเป็นหน่วยต่าง ๆ เริ่มจากเรื่องที่ใกล้ตัวนักเรียนและขยายกว้างออกไปสู่ชุมชน ชาติ ประเทศเพื่อนบ้าน โลกและจักรวาล โดยกำหนดเนื้อหาออกเป็น 11 หน่วย แบ่งระยะเวลาเรียนออกเป็น 3 ช่วง ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 การจัดเนื้อหาของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตตามหลักสูตรประถมศึกษา
พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หน่วยที่	ชื่อหน่วย	ช่วงชั้น		
		ป. 1-2	ป. 3-4	ป. 5-6
1	สิ่งที่มีชีวิต	/	/	/
2	ชีวิตในบ้าน	/	/	/
3	สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา	/	/	/
4	ชาติไทย	/	/	/
5	ข่าว เหตุการณ์ วันสำคัญ	/	/	/
6	การทำมาหากิน	-	/	/
7	พลังงานและสารเคมี	-	/	/
8	จักรวาลและอวกาศ	-	/	/
9	ประเทศเพื่อนบ้าน	-	-	/
10	ประชากรศึกษา	-	-	/
11	การเมืองและการปกครอง	-	-	/

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 219

สรุปได้ว่า กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ว่าด้วยความรู้ด้านต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของสังคมมนุษย์ ซึ่งความรู้ดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ช่วยแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม เพื่อให้คนมีความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตที่ดี ในการกำหนดโครงสร้างและเนื้อหา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้จัดเนื้อหาที่สำคัญและเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตสำหรับนักเรียน โดยจัดทำเป็นหน่วย เริ่มต้นจากตนเอง สิ่งแวดล้อมใกล้ตัวและขยายขอบเขตกว้างขึ้นตามวัยและระดับชั้น จึงกล่าวได้ว่า กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของมนุษย์มากที่สุดและเนื้อหามีลักษณะยึดหยุ่น

ความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เป็นสภาพสังคมที่มีความแตกต่างและมีความหลากหลาย ท้องถิ่นแต่ละแห่งจะมีลักษณะภูมิศาสตร์ อาชีพ ความคิดและความเชื่อที่เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง แต่หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะกว้างและไม่สามารถประมวลรายละเอียด สาระความรู้ตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้ทั้งหมด การที่หลักสูตรได้กำหนดโครงสร้างในการจัดมวลประสบการณ์การเรียนรู้ให้มีความยืดหยุ่นตามพัฒนาการของเด็ก และความเหมาะสมของท้องถิ่น กำหนดอัตราเวลาเรียนของกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละระดับชั้นไว้โดยประมาณ อีกทั้งยังให้โรงเรียนสามารถเพิ่มเติมจุดประสงค์การเรียนรู้ในสมุดประจำชั้น (ป.02-2) ได้อีกกลุ่มประสบการณ์ละไม่เกิน 3 จุดประสงค์นั้น เป็นเพราะต้องการเอื้อประโยชน์ให้โรงเรียนสามารถนำเรื่องราวหรือสิ่งดี น่าสนใจใกล้ตัวนักเรียนในท้องถิ่น หรือกิจกรรมที่ต้องการเน้นเป็นพิเศษมาสอนแทรกเพิ่มเติมให้กับนักเรียนได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 66-67) ฉะนั้นในการนำหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไปใช้ โรงเรียนจึงจำเป็นต้องมีการพิจารณาปรับปรุง หรือเพิ่มเติมหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ว่าด้วยกระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม กล่าวถึงปัญหาและความต้องการของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ เพื่อการดำรงอยู่และดำรงชีวิตที่ดี เนื้อหาจึงกำหนดไว้อย่างกว้างขวาง โดยนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันมาจัดเป็นหน่วยประสบการณ์ เริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนแล้วขยายกว้างออกไป ทั้งนี้เพื่อต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ครอบคลุมสภาพชีวิตทุกด้าน ลักษณะของเนื้อหาจึงมีความยืดหยุ่น สามารถนำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับท้องถิ่นได้ง่าย (ปราณี เปี่ยมกล้า, 2537 : 36)

จำนง พรายเข้มแข (2533 : 2) กล่าวถึงกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า ประกอบด้วยเรื่องราวทั้งที่เกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม มีการนำสาระด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมารวมเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืน จึงเหมาะที่จะจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2531 : 31) กล่าวว่า โครงสร้างของกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตนั้น มีลักษณะกว้าง ครูจึงควรจัดให้สอดคล้องกับผู้เรียนโดยเริ่มจากตนเอง แล้วขยายวงกว้างออกไปสู่สังคมและสิ่งแวดล้อม เลือกความสำคัญและความสอดคล้องของเนื้อหาให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพท้องถิ่น

ยุพดี กระจ่างวงษ์ (2526 : 95) กล่าวถึงการจัด หลักสูตรและประสบการณ์การเรียนรู้ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า ถ้าดูจากโครงสร้างของหลักสูตรแล้ว จะเห็นว่าเหมาะสมดีทั้งในปัจจุบันและอนาคต แต่ในรายละเอียดควรจะต้องมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่ง ถ้ามีเนื้อหาส่วนใดในหลักสูตรที่ไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นก็ควรให้แต่ละจังหวัดแต่ละท้องถิ่นมีอำนาจในการพัฒนาหลักสูตร โดยมีจุดมุ่งหมายและเนื้อหาเน้นเรื่องใกล้ตัวเด็ก ความรู้เกี่ยวกับตนเอง บุคคลที่เกี่ยวข้อง สิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพตามสภาพท้องถิ่น

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีลักษณะเนื้อหาวิชาที่กว้างขวางมาก หลักสูตรที่ให้เรียนไม่สามารถกำหนดเนื้อหาให้ครอบคลุมทั่วถึงในแต่ละท้องถิ่นได้ แต่ในการจัดการศึกษา ผู้เรียนควรเรียนรู้เรื่องที่เป็นลักษณะเฉพาะในท้องถิ่นซึ่งหลักสูตรไม่ได้ระบุไว้ ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และส่งเสริมความเจริญให้กับท้องถิ่นของตนได้ และเนื่องจากเนื้อหา กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนในท้องถิ่นก่อนนำไปใช้ เพื่อให้การจัดการศึกษามุ่งจุดประสงค์ของหลักสูตรประถมศึกษาที่วางไว้

โครงการที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช มีนโยบายและแผนงานที่ต้องการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน โดยเร่งรัดพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และลักษณะพึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร มีลักษณะที่เด่นชัดตามความต้องการของสังคมและท้องถิ่น สามารถพัฒนาตนเองและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยการส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

ให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

โครงการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา (กพศ.) เป็นโครงการหนึ่งในแผนงานปรับปรุงคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผู้รับผิดชอบ โครงการนี้มีลักษณะส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2539 : ภาคผนวก)

1) หลักการและเหตุผล

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่งเสริมให้ทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน จัดทำเพิ่มข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อใช้สนับสนุนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนภายในกลุ่ม และเพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างถูกต้อง จึงกำหนดให้มีศูนย์วิชาการกลุ่มนำร่อง จำนวน 21 ศูนย์ในทุกสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เพื่อเป็นจุดประสานงาน ให้คำแนะนำ ปรีกษาในการจัดทำเพิ่มข้อมูลสารสนเทศสื่อการเรียนการสอนและภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป

2) วัตถุประสงค์

2.1) เพื่อพัฒนาและใช้ประโยชน์ระบบสารสนเทศสื่อการเรียนการสอนในศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและมีคุณค่ามากขึ้น

2.2) เพื่อพัฒนากระบวนการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้านเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3) เป้าหมาย

3.1) ประมวลผลข้อมูลสารสนเทศสื่อการเรียนการสอนจากทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนและจัดให้มีการเผยแพร่แลกเปลี่ยนข้อมูลแก่กันและกัน

3.2) ทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน พัฒนาการบวนการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้าน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.3) ศูนย์วิชาการจังหวัด ประมวลผลข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้านจากทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน และเผยแพร่ให้ทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน

4) กิจกรรม

4.1) ประมวลผลข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอน

4.1.1) ประชุมคณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัด

4.1.2) ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนผลิตสื่อและเก็บข้อมูลสื่อ

4.1.3) ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจัดทำเพิ่มข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนและรายงานสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

4.1.4) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ จัดทำเพิ่มข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอนและรายงานสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

4.1.5) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด รวบรวมข้อมูลสื่อและประมวลผลข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอน

4.2) พัฒนาระบบการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้านเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

4.2.1) ประชุมคณะทำงานศูนย์วิชาการจังหวัด

4.2.2) ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจัดเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้าน

4.2.3) ศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนจัดทำเพิ่มข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้าน และรายงานสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

4.2.4) สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ จัดทำเพิ่มข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้าน และรายงานสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

4.2.5) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดรวบรวมข้อมูลและประมวลผลข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีชาวบ้าน

5) ตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

5.1) ทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน มีเพิ่มข้อมูลสารสนเทศเพื่อการเรียนการสอน

5.2) มีเพิ่มข้อมูลสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ

6) ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ทุกศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน มีแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

กล่าวโดยสรุป โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา (คพศ.) เป็นโครงการที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ได้กำหนดไว้ในแผนงานปรับปรุงคุณภาพการศึกษาระดับประถมศึกษา ผลสำเร็จของโครงการนี้ จะเป็นแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

1. การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การศึกษาหาความรู้ เป็นการพัฒนาตนเองของครูในการที่จะเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและทักษะในการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ครูจึงควรมีค่านิยมในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพราะโลกปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงและเจริญก้าวหน้าไปมาก การที่ครูจะนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเล่าเรียนมาตั้งแต่สมัยเป็นนิสิตมาสอนนั้น ย่อมล้าสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์ ครูจะต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนอยู่เสมอ (พจน์ ไชยเสนา, 2535 : 66-67)

ในการจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ครูประถมศึกษาทุกคนในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบต่อการจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในชั้นเรียน จึงมีความจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างหลักสูตร ในระดับของตนเป็นอย่างดี เพราะครูเปรียบเสมือนตัวจักรกลที่สำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรและการใช้หลักสูตรประสบผลสำเร็จ (แรมสมร อยู่สถาพร, 2533 : 9)

หน้าที่อีกประการหนึ่งของครู คือ จะต้องค้นคว้าหาความรู้ ทำความเข้าใจหลักสูตร เอกสารประกอบหลักสูตร วิธีสอนและการวัดผลและประเมินผล พร้อมทั้งนำความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ มาใช้ปฏิบัติการสอนให้เกิดประโยชน์ ครูจึงจำเป็นต้องมีความรู้และความเข้าใจ จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง และแนวดำเนินการในการใช้หลักสูตรแกนกลางเป็นอย่างดี เพื่อจะได้ทราบว่า หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหาสาระให้นักเรียนได้เรียนรู้ ตลอดจนและเหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตของนักเรียนหรือยัง และคำอธิบายหลักสูตรได้เปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ในลักษณะใดบ้าง ครูผู้สอนจึงจะสามารถจัดการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 67)

อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรม พาสกาล (2531 : 88) ได้ศึกษาพบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นคือพอ สอดคล้องกับที่ ปราณี เปี่ยมกล้า (2537 : 151) พบว่า ครูส่วนใหญ่มีปัญหาในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ในการที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ประสบผลสำเร็จนั้น ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นอย่างดี ซึ่งแม้ว่า ครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวมาก่อน หรือถ้ามีแต่ไม่เพียงพอและถ้าสมัยก็ควรเป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องศึกษาหาความรู้เรื่องนั้น ๆ เพิ่มเติม

การศึกษาหาความรู้ของครูผู้สอน สามารถกระทำได้หลายวิธี ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 12-13) ได้เสนอแนะแนวทางไว้ ได้แก่ การอ่านและการแสวงหาความรู้ การค้นคว้าหรือศึกษาด้านวิชาชีพเกี่ยวกับเทคนิควิธีสอนใหม่ ๆ การหมุนเวียนครูภายในกลุ่มโรงเรียนหรือภายในอำเภอ การสังเกตการสอนของครูในโรงเรียนที่ดีเด่น การลาศึกษาต่อ การประเมินความก้าวหน้าของตนเอง การประชุมครู การอบรมสัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการ และ การศึกษานอกสถานที่

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนสามารถกระทำได้หลายวิธีตามความสะดวกและความเหมาะสมของแต่ละบุคคล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นวิธีการใด สิ่งที่ได้รับคือการพัฒนาตัวครูให้สามารถพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนจะต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของท้องถิ่น เพื่อที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลด้านต่าง ๆ เหล่านั้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนั้น ครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ด้วยการรวบรวมข้อมูลเหล่านั้นแล้วนำมาวิเคราะห์ก่อนที่จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น

การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูผู้สอนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่นได้ดีขึ้น พะนอม แก้วกำเนิด (2533 : 35) กล่าวว่า ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นควรมีการศึกษาสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อสนเทศของท้องถิ่น เพื่อการศึกษาในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น สภาพปัญหาความ

ต้องการของท้องถิ่น แผนพัฒนาท้องถิ่น สภาพการจัดการศึกษาในด้านบุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ และสภาพปัญหาและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ รัตนะ บัวสนธ์ (2531 : 5-9) ที่กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นที่จะนำมาประกอบการพิจารณาจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นว่า ควรเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องต่อไปนี้ คือ สภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น พื้นฐานทางเศรษฐกิจของชุมชน ข้อมูลด้านประชากร สุขภาพอนามัย ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ ฐานะและรายได้ ข้อมูลด้านที่อยู่อาศัย การบริการ สาธารณูปโภค ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปัญหาสังคม สภาพความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

นอกจากนี้ ระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์ (2532 : 259) ได้กล่าวถึงการศึกษาข้อมูลของท้องถิ่นว่าจะต้องศึกษาปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในด้าน ลักษณะนิสัยของประชาชนในท้องถิ่น สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ทรัพยากรของท้องถิ่น และความต้องการอื่น ๆ ในเรื่องข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นนี้ วราภรณ์ บางเลี้ยง (2535 : 152) ได้ศึกษาพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาได้จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนการสอนและ จุดประสงค์การเรียนการสอน

ฉะนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นของท้องถิ่น ครูประถมศึกษาควรมีการศึกษาข้อมูลในเรื่องต่อไปนี้

- 1) อาชีพและรายได้ของคนในท้องถิ่น
- 2) วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น
- 3) สภาพปัญหา และความต้องการของนักเรียน และประชาชนในท้องถิ่น
- 4) ทรัพยากรธรรมชาติ
- 5) ทรัพยากรมนุษย์
- 6) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

สำหรับวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นของท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น สงัด อุทรานันท์ (2532 : 204) กล่าวว่า สามารถกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือใช้ทั้งสองวิธีพร้อมกันก็ได้คือ

- 1) การศึกษารวบรวมข้อมูลโดยทางตรง อาจทำได้โดย การสอบถามโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง การสังเกตกิจกรรมหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ การระดมความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

2) การศึกษารวบรวมข้อมูลโดยทางอ้อม สามารถทำได้โดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร การรับฟังความคิดเห็นจากแหล่งต่าง ๆ การวิเคราะห์ตัวชี้วัดที่สำคัญ

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ครูผู้สอนเกิดความมั่นใจว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง และการที่ครูผู้สอนจะทราบว่าการศึกษาที่ควรจะเป็นสำหรับท้องถิ่นนั้นคืออะไร ครูผู้สอนควรจะต้องศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของท้องถิ่นที่ได้มาเสียก่อน โดยการวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบต่าง ๆ ต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 11-22)

1) วิเคราะห์ความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะความต้องการเกี่ยวกับการศึกษา ของชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ว่า ชุมชนมีความต้องการ มีความคาดหวังที่จะให้โรงเรียนจัดการเรียน การสอนอย่างไร

2) วิเคราะห์โอกาสและข้อจำกัด หมายถึง การวิเคราะห์สภาพของชุมชนที่ โรงเรียนตั้งอยู่ในแต่ละด้านว่ามีสภาพเป็นอย่างไร มีปัจจัยเกื้อหนุน มีปัญหาอุปสรรค และมี แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด ซึ่งจะทำให้ทราบว่า ชุมชนมีความพร้อมในด้านใด และมีโอกาสหรือมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาในเรื่องใดมากที่สุด

3) วิเคราะห์สิ่งที่กระทบถึงโรงเรียน หรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่จะส่งผลทำให้โรงเรียน ต้องจัด หรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

4) วิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อยของโรงเรียน หมายถึง การวิเคราะห์สภาพของ โรงเรียนว่ามีความพร้อมในด้านใด และไม่พร้อมด้านใด

สังด์ อุทรานันท์ (2532 : 201) กล่าวว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่ หรือการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้เหมาะสมยิ่งขึ้น กระทำได้ 2 ลักษณะ คือ

2.2.1 การศึกษาความต้องการจำเป็น เป็นกระบวนการสำหรับวิเคราะห์เพื่อให้ทราบแน่ชัดลงไปว่า ปัญหาและความต้องการอันไหนเป็นปัญหาและความต้องการอันแท้จริง ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการเก็บข้อมูลในขอบเขตที่กว้างขวาง

2.2.2 การศึกษาปัญหาเฉพาะ มักจะใช้สำหรับการพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่ โดยมาก จะเลือกศึกษาเฉพาะปัญหาที่เห็นว่ามีมีความสำคัญและยังไม่เคยปรากฏมาก่อนเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ของปัญหาเหล่านั้น เพื่อนำมาเป็นรากฐานของการพัฒนาหลักสูตรต่อไป มักกระทำในขอบเขตจำกัด และทำได้ง่าย จึงเหมาะที่จะนำมาใช้กับหลักสูตรที่ใช้ในบริเวณที่

ก่อนข้างเฉพาะเจาะจง เช่น หลักสูตรที่ใช้ในห้องถิ่นหรือในโรงเรียน

จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เมื่อมีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ครูผู้สอนจะต้องนำมาพิจารณา ร่วมกับหลักสูตรที่ใช้จัดการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบันว่า สิ่งใดที่ทำไปแล้ว สิ่งใดที่ยังไม่ได้ทำ และสิ่งใดที่ควรทำเพิ่มเติม แล้วนำมากำหนดเป็นความต้องการจำเป็นของท้องถิ่น จัดลำดับความสำคัญของสิ่งที่จะต้องปรับปรุงเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ หลังจากนั้นจึงจะพิจารณาเลือกได้ว่า จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะใดได้บ้างต่อไป

8. การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

กรมวิชาการ (2536 : 11) กล่าวว่า ท้องถิ่นสามารถจะพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1) ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ เนื้อหา และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไป

2) ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา ด้วยการเพิ่ม ลด หรือ ปรับรายละเอียดของเนื้อหา โดยไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนแปลงไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท

3) ปรับปรุงและเลือกใช้สื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น สอดคล้องกับจุดประสงค์ และเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด

4) จัดทำสื่อการเรียนการสอนชิ้นใหม่ ให้มีรายละเอียดเนื้อหาเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นและหัวข้อเนื้อหาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหลักสูตร

5) จัดทำเนื้อหาวิชาชิ้นใหม่ โดยจะต้องไม่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บท และเนื้อหามีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ มีขั้นตอน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2536 : 28-39)

1) การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

1.1) ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดและแนวทางแก้ไข

1.2) ศึกษาหลักสูตรแม่บท แล้วกำหนดโครงสร้างเนื้อหาที่จะสอน

1.3) จัดทำแผนการสอนโดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

2) การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา มีขั้นตอนดำเนินการดังนี้

2.1) ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท

2.2) กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่ม/ลดหรือปรับจากประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์

2.3) นำเอารายละเอียดที่ได้จากข้อ 2.2 ไปปรับเข้าในโครงสร้างขอบข่ายของเนื้อหาแต่ละกลุ่มประสบการณ์สำหรับการจัดทำแผนการสอนต่อไป

2.4) พิจารณาปรับแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เพิ่ม/ลดหรือปรับนั้น

3) การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียน สื่อการเรียนที่ท้องถิ่นสามารถจะมีส่วนร่วมพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น ได้แก่ หนังสือเรียน แบบฝึกหัด หนังสือเสริมประสบการณ์ (หนังสืออ่านนอกเวลา หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสืออุเทศ หนังสือส่งเสริมการอ่าน) คู่มือครู และคู่มือการเรียน ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินงาน ดังนี้

3.1) วิเคราะห์หลักสูตร ศึกษาวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตร

3.2) ตำรวจสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ เพื่อนำมาวิเคราะห์ความเหมาะสม สอดคล้องกับหลักสูตร

3.3) วิเคราะห์สื่อการเรียนการสอนตามข้อ 3.2 ว่าสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรหรือไม่เพียงพอ โดยคำนึงถึงการสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรและความเหมาะสมของเนื้อหา

4) การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

4.1) ขั้นตอนเตรียมการ

4.1.1) วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร

4.1.2) วิเคราะห์ขอบเขตของเนื้อหาสาระ

4.1.3) พิจารณาคาบเวลาเรียน

4.1.4) วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

4.2) ชั้นวางแผน

4.2.1) กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียนการสอน

4.2.2) กำหนดขอบเขต/หัวข้อของเนื้อหาสาระ

4.2.3) ทำเค้าโครงสร้าง (Out Line) ของสื่อการเรียนการสอน

4.2.4) เตรียมการเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่างต้นฉบับ

4.3) ชั้นยกร่างต้นฉบับของสื่อการเรียนการสอน

4.3.1) ลงมือเขียนต้นฉบับครั้งที่ 1

4.3.2) ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 1 และปรับปรุง

4.3.3) ตรวจสอบต้นฉบับครั้งที่ 2 และปรับปรุง

4.4) ชั้นทดลองใช้ต้นฉบับ

4.4.1) ทดลองใช้ต้นฉบับกับตัวแทนผู้เรียน 1 คน หรือหลายคนแล้วปรับปรุง

4.4.2) ทดลองใช้ต้นฉบับกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียนการสอนแล้ว

ปรับปรุง

4.5) จัดทำต้นฉบับสมบูรณ์

5) การจัดทำเนื้อหาวิชา/รายวิชาใหม่ มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

5.1) ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ และ โครงสร้างของกลุ่มวิชา/กลุ่ม
ประสบการณ์จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นฐานในการพิจารณาจัดทำ

5.2) ศึกษาผลการวิเคราะห์ สภาพที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อนำ
มาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

5.3) กำหนดจุดประสงค์ของเนื้อหาวิชา/รายวิชา โดย

5.3.1) วิเคราะห์จากปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น สำหรับกำหนดสภาพที่
ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ สิ่งที่ต้องการให้รู้ พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดและเงื่อนไขต่าง ๆ
(ถ้ามี)

5.3.2) เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้งด้าน
ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์
ด้วย

5.3.3) จุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนรายวิชานั้น ไม่ใช่
การดำเนินงานหรือกิจกรรม

5.4) กำหนดเนื้อหา โดยการวิเคราะห์จุดประสงค์ซึ่งระบุคำหลัก (Key Words) ของจุดประสงค์รายวิชา ซึ่งประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ และส่วนที่เป็นทักษะ (สิ่งที่ต้องการให้ฝึก) ซึ่งเนื้อหาที่ตีควรมีลักษณะ

5.4.1) สอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา

5.4.2) ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้และทักษะ

5.4.3) เหมาะสมกับวัย และพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน

5.4.4) เหมาะสมกับคาบเวลา

5.4.5) ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติ ระบบการปกครองตามหลักประชาธิปไตย

อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี

5.5) กำหนดคาบเวลาเรียน

5.6) เขียนคำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยให้ระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของวิชา

5.7) จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบคำอธิบายรายวิชาเกี่ยวกับเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

5.8) เมื่อท้องถิ่นได้ดำเนินการตามข้อ 5.1)-5.7) แล้ว ให้ส่งเอกสารในข้อ 5.6)-5.7) ให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาอนุมัติตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และเมื่อได้รับอนุมัติแล้ว จึงนำรายวิชาดังกล่าวมาเปิดสอนในโรงเรียน

ในการเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนี้ วราภรณ์ บางเลี้ยง (2535 : 152) ปราณี เปี่ยมกล้า (2537 : 152) สมพิศ วงษ์แหยม (2535 : 203) และ อังกุล สมคะเณย์ (2535 : 135) ได้ศึกษาพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ใช้การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมมากที่สุด ส่วน เพ็ญจันทร์ ธนาวิลาส (2536 : 138) พบว่า ทุกลักษณะมีการดำเนินการ ยกเว้นการจัดทำเนื้อหาหรือรายวิชาขึ้นใหม่ ในขณะที่ วิจิตร ไชยศิลป์ (2537 : 176) พบว่า มีการดำเนินการทุกวิธีการ แต่การจัดทำเนื้อหาหรือรายวิชาขึ้นใหม่ มีการดำเนินการค่อนข้างน้อยและดำเนินการในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มทักษะภาษาไทยและกลุ่มทักษะคณิตศาสตร์เท่านั้น

สรุปได้ว่า การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีหลายลักษณะ คือ การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียน การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่ และการจัดทำคำอธิบาย/รายวิชาขึ้นใหม่ ในการเลือกใช้วิธีการใด ๆ นั้น จะต้องพิจารณาศึกษาหลักสูตรและคำนึงถึงความเหมาะสมกับท้องถิ่นด้วย

การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม การปรับหรือเพิ่มเติม รายละเอียดเนื้อหา และการปรับปรุงเลือกใช้สื่อการเรียน เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในลักษณะปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เพียงบางส่วน

ส่วนการจัดทำสื่อการเรียนชิ้นใหม่ และการจัดทำคำอธิบาย/รายวิชาชิ้นใหม่นั้น เป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตในลักษณะการจัดทำหลักสูตรชิ้นใหม่

4. การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความเข้าใจวิถีชีวิต สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ปรับตัวเข้ากับเปลี่ยนแปลงของชีวิต และสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอน จึงควรมีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับสภาพและความต้องการในแต่ละท้องถิ่น คาบเวลาเรียนควรเหมาะสมกับเนื้อหา ทักษะกระบวนการต่างๆ ที่ใช้สอนควรให้สอดคล้องกับวัย ระดับชั้น และความสนใจของผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2534 : 23-24)

ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 68) ได้กล่าวว่า ควรมีเนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่น ที่เจาะลึกมากพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมของตนและท้องถิ่นให้ดีขึ้นได้ อีกทั้งช่วยให้มีความรัก ไม่อพยพหนีไปจากบ้านเกิด กระบวนการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นเพื่อให้มีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริง และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ควรรใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ฯลฯ) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (โรงงาน สถานประกอบการ ฯลฯ) และทรัพยากรมนุษย์ (วิทยากร ผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ) ตลอดจนกิจกรรมโครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่น จึงอาจกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น มิได้จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนเท่านั้น การสอนที่ถูกต้องควรควรให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะสัมผัสกับชีวิตจริงนอกห้องเรียน ได้พบปะกับบุคคล ผู้รู้ หรือวิทยากรในท้องถิ่น เพื่อที่จะได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากขึ้นโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเรียนรู้จากครู

เท่านั้น

จากหลักการและแนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นที่กล่าวมา จึงกล่าวได้ว่า ครูควรมีการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

4.1 การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอนมีความจำเป็นต่อการดำเนินการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้การสอนของครูเป็นไปอย่างราบรื่น ครูจะมีความพร้อม และมีความเชื่อมั่นในการสอนยิ่งขึ้น เพราะเตรียมตัวมาอย่างดี กล่าวคือรู้ว่าจะสอนอย่างไร จะให้นักเรียนรู้อะไร เรียนโดยวิธีการใด และมีวิธีการทดสอบอย่างไรเพื่อจะได้รู้ว่านักเรียนได้เรียนรู้สิ่งที่ครูสอนไปแล้วนั้น

บันลือ พลฤกษ์วัน (2534 : 95) ได้ให้ข้อคิดในการเตรียมการสอนว่า ครูจะต้องศึกษาเนื้อหาที่จะสอนให้เข้าใจโดยตลอด แล้วเตรียมการในประเด็นต่อไปนี้

1) กำหนดจุดประสงค์ในการสอน ซึ่งจะต้องพิจารณาว่า หากนักเรียนเรียนจบบทเรียนแล้ว จะแสดงให้ครูได้สังเกต หรือทำอะไรได้บ้างที่แสดงให้เห็นว่า นักเรียนเข้าใจและนำความรู้ที่เรียนมาปฏิบัติหรือฝึกหัดได้ โดยพิจารณาดัง

- 1.1) ความสามารถของผู้เรียน
- 1.2) ความเชื่อ แนวการประกอบอาชีพ ขนบประเพณีในชุมชน
- 1.3) แหล่งวิชาและทรัพยากรที่มีอยู่ในโรงเรียนหรือท้องถิ่น
- 1.4) ความสอดคล้องกับปรัชญาที่ยึดถือ และจิตวิทยาการเรียนรู้

2) การประเมินความสามารถของนักเรียนก่อนสอน ซึ่งครูจะต้องรู้ถึงความสามารถพื้นฐาน ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการประสานความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้ดี

3) การกำหนดกระบวนการเรียนการสอน

4) กำหนดวิธีการประเมินผล

ฉะนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างราบรื่นและตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ จึงควรเตรียมการตามลำดับดังกล่าว คือ การกำหนดจุดประสงค์ในการสอน การประเมินความสามารถของนักเรียนก่อนสอน การกำหนดกระบวนการเรียนการสอน และ การกำหนดวิธีการประเมินผล

4.2 กิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอนนับว่ามีความสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามเป้าหมาย กิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ในการ

จัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เด็กเป็นศูนย์กลาง มีครูเป็นผู้กำกับและคิดวางแผนการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ปฏิบัติอย่างหลากหลาย และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 230) ซึ่งบางครั้งอาจจำเป็นต้องให้แหล่งวิชาการภายนอกโรงเรียน อาจมีการเชิญบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องที่ต้องการสอนมาเป็นวิทยากร ซึ่ง อังกุล สมคะเนย์ (2535 : 134) พบว่ามีการเชิญวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจำพวกช่างฝีมือหรือช่างเทคนิคชาวบ้านมาให้ความรู้ หรืออาจจะพานักเรียนออกไปทัศนศึกษาตามสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในชุมชนก็ได้

นันท รัตนคิดถ ภูเก็ต (2531 : 255-310) กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เน้นกระบวนการกลุ่ม เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาของชีวิตและสังคม กิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูเลือกใช้ได้ตามความเหมาะสมมีหลายประการ เช่น การศึกษาค้นคว้าและการศึกษานอกสถานที่ การรายงานและอภิปราย การปฏิบัติทดลองและการปฏิบัติจริง การเลียนแบบ การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร การสาธิต การจัดนิทรรศการ การสัมภาษณ์ การซักถาม สอดคล้องกับที่ องค์การ อินทรมพรรษ์ และคณะ (2531 : 96) กล่าวเพิ่มเติมถึงรูปแบบของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า มีหลายรูปแบบ เช่น การเล่านิทาน การร้องเพลง การทายปัญหา การเล่าประสบการณ์ การแสดงละคร ฯลฯ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ครูผู้สอนสามารถใช้วิธีการใดก็ได้ตามความเหมาะสม แต่สิ่งที่ครูผู้สอนควรเน้น คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง และให้นักเรียนศึกษาหาความรู้จากสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น

4.3 การใช้สื่ออุปกรณ์การสอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จะบรรลุผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยสื่ออุปกรณ์การสอนเป็นสำคัญ สื่ออุปกรณ์ที่นำมาใช้กับการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ควรเน้นในเรื่องรูปธรรมที่เป็นของจริงใกล้ตัวนักเรียน เป็นสภาพชีวิตจริงของนักเรียน ครอบครัวและเพื่อน เพื่อสร้างความตระหนักในปัญหา และความจำเป็นในชีวิตประจำวัน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 236) ได้ให้คำแนะนำในการจัดทำสื่อการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า สื่อการเรียนการสอน ต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ไม่ได้กำหนดตายตัว โดยกำหนดประเภทของสื่อไว้ ดังนี้

- 1) ประเภทรูปภาพ บัตรภาพ บัตรคำ แผนภูมิ
- 2) ประเภทของจริงและหุ่นจำลอง
- 3) ประเภทวัสดุ ได้แก่

3.1) วัสดุเพื่อทำรูปภาพ บัตรภาพ แผนภูมิ ชุดการสอน ได้แก่ กระดาษ กรรไกร คัตเตอร์ สี กาว แป้งเปียก ตัวอย่างภาพจากแหล่งต่าง ๆ

3.2) วัสดุที่เป็นเครื่องมือทดลองวิทยาศาสตร์

- 4) ประเภทหนังสือค้นคว้า และเอกสารสิ่งพิมพ์

นอกจากนี้โรงเรียนและครูสามารถจัดหา และจัดทำสื่อการสอนขึ้นได้จากทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น นิพนธ์ สุขปริณี (2518, อ้างถึงใน สมพิศ วงษ์แหยม, 2535 : 22) ได้จำแนกทรัพยากรในท้องถิ่นที่อาจนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาไว้ ดังนี้

- 1) แหล่งทรัพยากรภายในโรงเรียน ได้แก่ ต้นไม้ ดอกไม้ แมลง สวนครัว คุรุ เป็นต้น
- 2) บุคคลที่เชิญมาเป็นวิทยากร เช่น ข้าราชการ ชาวนา ชาวสวน ช่างไม้ ชาวประมง บุษยไพบรณีย์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น
- 3) แหล่งชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ เช่น วัด บ้านเรือน สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ศาสนา สถาบันครอบครัว สถานที่ราชการ เป็นต้น

การนำทรัพยากรท้องถิ่นมาทำสื่อการเรียนการสอนนี้นับว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์มาก สมฤดี สมนึก (2538: 140) ได้เสนอแนะให้ครูผลิตสื่อที่ใช้วัสดุในท้องถิ่นเพื่อช่วยแก้ปัญหาเรื่องงบประมาณที่หน่วยงานมีอยู่จำกัด นอกจากนี้ เอนก ชาร์งยี (2537 : 126) และ ทศนี้อยเบญจสิลาภย์ (2533 : 177) ได้ศึกษาพบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนนำมาใช้นั้น มีทั้งทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรสังกม ซึ่งนำมาใช้ในลักษณะให้ครูและนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรงและจัดนิทรรศการ

จากการที่กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นกลุ่มประสบการณ์ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตตามสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่น ฉะนั้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมีความสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ครูผู้สอนจึงควรเลือกใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประกอบการสอนตามความเหมาะสม หรือ

จัดทำสื่อการสอน โดยใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น

4.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าบรรลุตามจุดประสงค์ของการสอนหรือไม่ ทำให้ครูได้รับทราบผลการสอนและวิธีการสอนของตนว่ามีประสิทธิภาพเพียงไร ผลที่ได้จากการวัดผลและประเมินผลจะเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน โดยทำให้ครูทราบพื้นฐานความรู้ของนักเรียน ผลการบรรลุจุดประสงค์ของนักเรียนแต่ละคน เทคนิควิธีสอนของครูว่าเหมาะสมเพียงใด ข้อบกพร่องของนักเรียนและคุณภาพการสอนของครู การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกลไกอันที่จะปรับปรุงการเรียนของผู้เรียนให้ดีขึ้น และบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ อีกทั้งใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น (กรมวิชาการ, 2535 : 12-13)

การวัดและประเมินผล สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การวัดและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และเพื่อตัดสินผลการเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534 : 242)

1) การวัดและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน ความถนัด ความสนใจ ทักษะและเจตคติของนักเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เพื่อจะได้นำไปใช้วางแผนการสอนได้อย่างถูกต้อง เป็นการวัดและประเมินผลเพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการเรียนของนักเรียน แผนการสอน และวิธีสอนของครูให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

2) การวัดและประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำผลไปใช้ในการตัดสินผลการเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งจะมีการประเมินผลปลายภาค/ปลายปี โดยกำหนดให้ประเมินเป็น 2 ตอน คือ ภาคปฏิบัติ และภาคความรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 240) กล่าวว่า การประเมินผล การเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โรงเรียนมีหน้าที่ประเมินผล ตัดสิน และอนุมัติผลการเรียนทุกชั้นเรียน นอกจากนี้โรงเรียนยังสามารถกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นเพิ่มเติมในสมุดประจำชั้น (ป.02-2) ได้ไม่เกิน 3 จุดประสงค์ ซึ่งการวัดผลและประเมินผล กระทำได้ 3 ระยะ คือ ประเมินผลก่อนเรียน ประเมินผลระหว่างเรียน และ ประเมินผลรวม(ปลายภาค/ปลายปี) ผู้ประเมินจะต้องใช้เครื่องมือวัดในแต่ละจุดประสงค์ให้สอดคล้องกัน กล่าวคือ

1) จุดประสงค์ทางด้านความรู้ และความคิด เป็นการวัดสมรรถภาพของสมองโดยตรง เครื่องมือที่ใช้วัดจึงเน้นแบบทดสอบเป็นหลัก

2) จุดประสงค์ทางด้านความรู้สึกต่าง ๆ ได้แก่ ด้านทัศนคติ คุณค่า ความซาบซึ้ง ความสนใจ การวัดทางด้านนี้ นอกจากจะสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแล้ว อาจใช้เครื่องมือที่ให้นักเรียนแสดงความรู้สึก และควรประเมินเมื่อสอนไปแล้ว ประมาณ 2-3 สัปดาห์ หรือเมื่อจบหน่วยการเรียนรู้แล้ว

3) จุดประสงค์ทางด้านปฏิบัติ ได้แก่ การวัดทางด้านผลงาน และวิธีการปฏิบัติงาน ใช้การสังเกตเป็นหลัก

ในการวัดผลและประเมินการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต มีหลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ครูควรใช้เทคนิคหรือวิธีการหลายอย่าง ดังที่ อังค์การอินทรมพรรย และคณะ (2531 : 96) เสนอไว้ ได้แก่

- 1) การสังเกต
- 2) การสัมภาษณ์
- 3) การตรวจผลงาน
- 4) การตรวจงานภาคปฏิบัติและการนำไปใช้
- 5) การทดสอบ
 - 5.1) การทดสอบปากเปล่า
 - 5.2) การทดสอบข้อเขียน

ดังนั้น การวัดและประเมินผลกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตซึ่งเป็นกระบวนการที่กระทำต่อเนื่อง เน้นหนักในทางปฏิบัติและการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในการดำรงชีวิต วิธีการวัดและประเมินผล จึงควรใช้เทคนิควิธีการหลาย ๆ อย่าง เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ ตรวจผลงาน ตรวจงานภาคปฏิบัติและการนำไปใช้ และทดสอบด้วยข้อเขียนหรือแบบทดสอบ ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบข้อบกพร่องของนักเรียน คุณภาพการสอนของครู และทำการปรับปรุงแก้ไขการจัดการเรียนการสอนต่อไป

กล่าวโดยสรุป ในการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ครูผู้สอนควรจะได้ดำเนินการในเรื่อง การเตรียมการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์การสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

5. การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

5.1 การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

สังค อุทรานันท์ (2532 : 277) กล่าวถึงการประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า เป็นการตรวจสอบว่า หลักสูตรท้องถิ่นที่ปรับปรุง สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ดีเพียงใด และมีสิ่งใดเป็นอุปสรรคต่อการใช้หลักสูตร การประเมินผลการใช้หลักสูตร จึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากขั้นตอนหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการใช้หลักสูตรนี้จะ เป็นข้อมูลสำคัญในการนำไปเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรท้องถิ่นในลำดับต่อไป ดังที่ กรมวิชาการ (2534 : 83) กล่าวไว้ว่า การที่โรงเรียนจะจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของหลักสูตรได้นั้น โรงเรียนจะต้องมีการประเมินผลการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และถือว่าเป็นกิจกรรมของครูทุกคนในโรงเรียน โดยเฉพาะครูผู้สอนซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร จึงควรพิจารณาว่าจะใช้อย่างไรจึงจะเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ (วิรัตน์ บัวขาว, 2535 : 65-67)

การประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินผลสิ่งที่ได้รับหลังจากดำเนินการใช้หลักสูตรเสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อตรวจสอบว่าผลที่ได้รับนั้นเป็นไปตามจุดประสงค์หรือไม่ การประเมินผลในลักษณะนี้จะมีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ คือ (อึ้งรง บัวศรี, 2531 : 293-297)

- 1) รูปแบบการวัดความสำเร็จของผู้เรียน (Student Attainment Model) รูปแบบนี้ใช้เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียน และถือว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลหลักสูตร
- 2) รูปแบบของไทเลอร์ เป็นรูปแบบที่ยึดจุดประสงค์เป็นหลัก (Goal Based Description Model) มีการตรวจสอบว่า ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดกับผู้เรียนนั้น เป็นไปตามจุดประสงค์หรือไม่ การประเมินผลจะต้องตรวจสอบทั้งจุดประสงค์ ประสบการณ์การเรียนรู้ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่กำหนดขึ้นไว้กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงว่าเป็นอย่างไร
- 3) รูปแบบความสอดคล้องและความสัมพันธ์ของสเตค (The Stake Congruence-Contingency Model) เป็นการประเมินผลที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่าง คือ ตัวป้อน หรือปัจจัยก่อนดำเนินการ (Antecedents) กระบวนการ (Transaction) และผลที่ได้รับ (Outcomes) มีการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลหลายฝ่าย และมีการพิจารณาผลการประเมินผล โดยการเปรียบเทียบจุดประสงค์ที่กำหนดไว้กับผลของการประเมินว่าสอดคล้องกันหรือไม่
- 4) รูปแบบการประเมินผลความคลาดเคลื่อนของโพรวัส (Provus Discrepancy Evaluation Model) เป็นการประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินงานตามหลักสูตรได้ผลตรง

หรือคลาดเคลื่อนไปจากมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบการกระทำกับ มาตรฐานที่กำหนดไว้ และมีการตัดสินใจว่าจะยกเลิกหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ถ้าการกระทำกับ มาตรฐานที่กำหนดไว้ไม่ตรงกันจะต้องมีการตรวจสอบจุดประสงค์ด้วย เพื่อจะได้แน่ใจว่าสิ่งที่ ต้องปรับปรุงนั้นควรเป็นอย่างไร

สำหรับวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นนั้น อาจใช้ เทคนิคและวิธีการได้หลายอย่าง โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม และเข้ากับสถานการณ์จริง สังก์ อูทรานันท์ (2532 : 303) ได้เสนอวิธีการเก็บข้อมูลไว้ดังนี้

- 1) การประชุมสัมมนาครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
- 2) การจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
- 3) ใช้การสอบถาม
- 4) ใช้การสัมภาษณ์
- 5) ใช้การสำรวจ
- 6) ใช้การสังเกต

ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ ชำรง บัวศรี (2531 : 303) บุญเสริม อูทรานันท์ (2535 : 7-12) และ ไพโรจน์ พิทักษ์ทวยหาร (2533 : 10-15) ที่กล่าวว่าวิธีการประเมินผลการใช้หลักสูตรสามารถกระทำได้จากการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน ทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียน จัดทำระเบียบพฤติกรรม สัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถาม วิธีการเหล่านี้วิธีไหนจะเหมาะสมกว่ากันนั้นขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละเรื่อง และการประเมินผลที่กำหนดขึ้นนั้น ควรจะมีทั้งแบบประเมินเป็นระยะ ๆ (Formative) และการประเมินผลสุดท้าย (Summative)

5.2 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการใช้หลักสูตร ควรนำไปใช้เสนอแนะเพื่อการปรับปรุง แก้ไขหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรจึงเป็นการทำให้หลักสูตรดีขึ้น สังก์ อูทรานันท์ (2532 : 293) กล่าวว่า การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรสามารถทำได้โดยมีการ เปลี่ยนแปลงส่วนประกอบบางส่วนของหลักสูตร แต่ไม่ได้ทำให้โครงสร้างของหลักสูตรที่มีอยู่เดิม เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งครูผู้สอนสามารถกระทำได้ 3 ลักษณะ คือ

1) โดยการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ศึกษาพิเศษ และครู ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ หลักสูตรจะร่วมกันทำงานโดยอาศัยหลักสูตรและเอกสารต่าง ๆ ที่มีอยู่ หากพบข้อบกพร่องสิ่งใดที่ สมควรจะปรับปรุงแก้ไข คณะทำงานจะร่วมมือกันในการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

2) โดยครูผู้สอน เป็นการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่จะเริ่มจากครูผู้ใช้หลักสูตรดำเนิน

การในลักษณะของการประชุมปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอน การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรแบบนี้มีข้อดีตรงที่ผู้ใช้หลักสูตร ได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข โดยตรง การดำเนินงานจึงได้ผลดี

3) โดยอาศัยกระบวนการฝึกอบรม เป็นการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรโดยทางอ้อม ด้วยการให้การศึกษาศึกษา ฝึกอบรมครูซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูเหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่ใช้อยู่ในให้มีเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่งต่อไป

ในการประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่ปรับปรุง ครูผู้สอนอาจมิใช่เป็นกรรมการในการประเมินผลการใช้หลักสูตรทุกคน แต่อาจจะเป็นบุคคลที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลการใช้หลักสูตรในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 1) การจัดโปรแกรมของโรงเรียนต่าง ๆ
- 2) อุปสรรคและข้อขัดข้องในการดำเนินการเรียนการสอน
- 3) ความพร้อมของบุคลากรในการดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร
- 4) ความพร้อมของครูในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล
- 5) ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับสื่อการสอน
- 6) พฤติกรรมการเรียนของนักเรียน
- 7) เจตคติของครู ต่อหลักสูตรและวิธีสอน (สังค์ อุทรานันท์, 2532 : 302)

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการที่โรงเรียนจะจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรนั้น โรงเรียนจะต้องมีการประเมินผลการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และถือว่าเป็นกิจกรรมของครูที่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตทุกคน

ด้วยเหตุที่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นสำคัญ เพราะครูผู้สอนคือจักรกลอันสำคัญที่จะนำหลักสูตร ไปใช้ให้เหมาะสมกับสภาพและความเปลี่ยนแปลงของสังคมและท้องถิ่น ดังนั้น การพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถ มีความเข้าใจและมีทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรจะช่วยให้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นได้ แต่เนื่องจากครูผู้สอนแต่ละคนมีเหตุผลในการสอนวิชาต่าง ๆ แตกต่างกันไป จึงส่งผลให้ประสิทธิภาพในการสอนของครูแต่ละคนไม่เท่ากัน ชูศักดิ์ แสนปัญญา (2535 : 12)

ธีรวุฒิ ประทุมานพรัตน์ (2529 : 4) และสงวน สิทธิเลิศอรุณ (2523 : 237) ให้ความเห็นตรงกันว่า ในการจัดครูผู้สอนนั้น ต้องคำนึงถึงความถนัดและความสนใจวิชานั้นจริง ๆ ครูที่สอนวิชาต่าง ๆ เนื่องจากความสนใจและความสมัครใจย่อมมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ดังที่ สวัสดิ์ เรื่องวิเศษ (2535 : 6-7) กล่าวว่า การส่งเสริมให้บุคลากรมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความภูมิใจ มีความมั่นใจในความรู้ ความสามารถและจะส่งผลถึงประสิทธิภาพ การปฏิบัติงาน สอดคล้องกับที่ รวีวรรณ อังคนุรักษ์พันธ์ (2536 : 45-53) กล่าวว่า การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น สิ่งสำคัญต้องสร้างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานไปให้เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้กิจกรรมบรรลุจุดหมาย ในขณะที่ครูที่สอนวิชาต่าง ๆ เนื่องจากโรงเรียนจัดให้สอน ย่อมขาดความพึงพอใจในการสอน ขาดความกระตือรือร้น และขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพราะตนเองขาดความถนัด ไม่มีความสนใจที่จะสอนวิชานี้ แต่เมื่อโรงเรียนจัดให้สอน จึงเปรียบเสมือนการถูกบังคับให้สอน ซึ่งนอกจากจะส่งผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่แล้ว อนุศักดิ์ วิชาลัย (2533 : 59) ให้ความเห็นว่า ยังส่งผลต่อเจตคติของครูต่อวิชานั้น ๆ และทำให้ครูขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

จากที่กล่าวมาจึงเชื่อได้ว่า เหตุผลของครูในการสอนวิชาต่าง ๆ น่าจะส่งผลกระทบต่อ การสอนและการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการสอนวิชานั้น ๆ เช่นเดียวกับการวิจัยครั้งนี้ที่ผู้วิจัยเชื่อกว่า ครูผู้สอนที่สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยความสนใจและสมัครใจสอน และโรงเรียนจัดให้สอน มีการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน

ประสบการณ์ในการสอนของครู ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูเช่นกัน ทั้งนี้เพราะ ครูผู้สอนแต่ละคนมีประสบการณ์ในการสอนไม่เท่ากัน ความรู้ความเข้าใจและทักษะในการปฏิบัติงานย่อมแตกต่างกันไป ดังที่ สุภาพร สุชี (2529 : 97) พบว่าครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก มักจะสร้างสมความรู้ความสามารถ ความชำนาญในการทำงานไว้มาก จึงมีผลให้ สมรรถภาพในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ สูงกว่าครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย สอดคล้องกับที่ ศรีสมร พุ่มสะอาด (2533 : 125) พบว่า คุณลักษณะที่สามารถจำแนกครูประถมศึกษา ออกเป็นครูที่มีคุณภาพสูงและคุณภาพต่ำ จำแนกตามประสบการณ์ในการสอนเรียงตามลำดับ ความสำคัญคือ ประสบการณ์ 1-10 ปี มี 2 ด้าน คือ ความรู้ในวิชาชีพและบุคลิกภาพ ประสบการณ์ 11-20 ปี มี 5 ด้าน คือ วินัย บุคลิกภาพ ความรู้ในวิชาชีพ การพัฒนาชุมชน และคุณธรรมจริยธรรม ในขณะที่ วนิดา กิตติโชควัฒนา (2537 : 155) พบว่า ครูประถมศึกษา ที่มีประสบการณ์ในตำแหน่งต่ำกว่า 5 ปี 6-10 ปี 11-15 ปี และสูงกว่า 15 ปี มีความ

ต้องการในการพัฒนาตนเองในงานการเรียนการสอน งานวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานห้องสมุด และงานการนิเทศการศึกษาแตกต่างกัน จะเห็นได้ว่า ประสิทธิภาพในการเป็นครู ส่งผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่และส่งผลต่อคุณภาพของครูด้วย นอกจากนี้ เมาดัน (Mouton, 1989 : 1546A) ยังพบว่า ประสิทธิภาพในการเป็นครูมีผลกระทบต่อการปรับปรุงหลักสูตรใหม่

จากที่กล่าวมา จึงเชื่อได้ว่าประสิทธิภาพในตำแหน่งน่าจะส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน เช่นเดียวกับการวิจัยครั้งนี้ที่ผู้วิจัยเชื่อว่า ครูผู้สอนที่มีประสิทธิภาพในการสอนกลุ่ม สร้างเสริมประสิทธิภาพชีวิต น้อยกว่า 5 ปี ตั้งแต่ 5 ปีถึง 10 ปี และมากกว่า 10 ปี มีการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสิทธิภาพชีวิตแตกต่างกัน

ขนาดของโรงเรียนที่ครูผู้สอนปฏิบัติการสอนอยู่เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูผู้สอนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพความพร้อมของโรงเรียนในแต่ละขนาด มีไม่เท่ากัน โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่มักจะมีบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ที่พร้อมกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก นอกจากนี้ ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดกลางและขนาดใหญ่จะใช้ระบบครูประจำวิชาเวียนสอนในแต่ละชั่วโมงตามความถนัดทางวิชาการของแต่ละคน จึงมีโอกาที่จะใช้เวลาที่ว่างอยู่ทำงานอื่นได้บ้าง ในขณะที่ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก มักจะให้ครูประจำชั้นสอนตลอดทั้งวัน จึงทำให้ครูไม่มีเวลาเพียงพอที่จะทำงานอื่น (โอวาท สุพรรณารักษ์, 2533 : 36-37) สอดคล้องกับที่ นันทิตา อนันตพันธ์ (2539 : 100) ให้ความเห็นว่า โรงเรียนขนาดใหญ่มีครูจำนวนมาก ทำให้ครูมีการปรึกษาช่วยเหลือกันและกันทางวิชาการ ได้ดีกว่าครูในโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขนาดกลาง ประกอบกับโรงเรียนขนาดใหญ่จะมีครูพิเศษสอนในบางกลุ่ม ประสิทธิภาพ/วิชา ทำให้ครูประถมศึกษาที่มีเวลาให้กับการปฏิบัติงานอื่นมากขึ้น ในขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลางมีจำนวนครูเท่ากับจำนวนชั้นเรียน ต้องสอนเองทุกกลุ่ม ประสิทธิภาพและมีเวลาน้อยในการปฏิบัติงานอื่น จึงทำให้ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดใหญ่มีการปฏิบัติงานแตกต่างจากครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง

จากที่กล่าวมาจึงเชื่อได้ว่าขนาดของโรงเรียนน่าจะส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน เช่นเดียวกับการวิจัยครั้งนี้ที่ผู้วิจัยเชื่อว่า ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสิทธิภาพชีวิตที่สอนอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสิทธิภาพชีวิตแตกต่างกัน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียนประถมศึกษาจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองในห้องเรียน รู้สภาพสังคม เศรษฐกิจ มีความรัก ความผูกพันและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นของตนเองได้ และด้วยเหตุที่กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มีลักษณะเอื้อต่อการที่ครูจะนำไปพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูผู้สอนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต จากการศึกษางานวิจัย พบว่า ครูผู้สอนยังขาดความรู้และทักษะในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนั้น ผู้วิจัย จึงต้องการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของครูประถมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช

เปรียบเทียบตามเหตุผลในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ประสบการณ์ในการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และขนาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติการสอน และรวบรวมปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของครูประถมศึกษาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ทั้งนี้ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาครูผู้สอนในหน่วยงานและเตรียมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น